

Hasîrizâde Dergâhı ve Hazîresi Hüsni Hat Yazıları
Hasîrizâde Dervish Lodge and its Hazîresi Calligraphy Writings

***Necmi Atik**

Öz

1785 yılında Hasîrizâde Mustafa İzzî Efendi tarafından İstanbul Beyoğlu İlçesi Sötlüce Mahallesi'nde inşa ettirilen Hasîrizâde Dergâhı, zamanla İstanbul'un ilim, irfan ve sanat alanında önemli merkezlerden biri hâline gelmiştir. Hasîrizâde Dergâhı, tarih seyri içinde Osmanlı padişahlarının da ilgisini çekmiş ve dergâh, padişahların, devlet erkânının, ilmiye sınıfının, mutasavvıfların, sanatkâr ve şâirlerin sık sık ziyâret ettikleri mekânlardan olmuştur. Dergâhın, kuruluşundan 1925 yılında "Tekke ve Zâviyelerin Kapatılması Kanunu"yla kapatılmasına kadar 140 yıllık süre zarfında beş postnişini olmuştur. Postnişinlerden Şeyh Ahmed Muhtar Efendi ve Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin icâzetli hattat olmaları, dergâhın sanat, edebiyat ve hüsni hat camiasıyla geçmişten zaten var olan irtibatlarını daha da kuvvetlendirmiştir. Hasîrizâde Dergâhı'nda bulunan eserlerin önemli bir kısmının şâiri ve hattatı dergâhın söz konusu şeyhleridir. Hasîrizâde Dergâhı'nın şeyhlerinin ve diğer hattatların hüsni hat alanındaki muhtelif konu ve hat sanatı nevindeki sanat değeri yüksek olan eserleri dergâhı açık hava sergisine ve müzesine dönüştürmüştür.

Çalışmamızda söz konusu eserler, birinci grup "Hattatı Belli Olan Eserler" ve ikinci grup "Hattatı Belli Olmayan Eserler" şeklinde iki ana başlık altında incelenecektir. Birinci grupta, Hasîrizâde Dergâhı'nda eseri bulunan başta Hattat Şeyh Mehmed Elif Efendi olmak üzere, Hattat Arapzâde Mehmed Sadullah Efendi (ö.1843), Hattat Mehmet Hâşim Efendi (ö.1845), Hattat Ali Haydar Efendi (ö.1870), Hattat Mehmed Emin Eyyübî (ö.1895), Hattat Şeyh Mehmed Abdülaziz Efendi (ö.1934), Hattat Mehmed Su'ud Yavsî Ebussuudoğlu (ö.1948) ve Hattat Mustafa Halim Özyazıcı'nın (ö. 1964) eserlerine yer verilecektir. İkinci grupta, hattatı belli olmayan altı adet hüsni hat eseri bulunmaktadır. Söz konusu eserler şekil ve muhtevâ açısından değerlendirilecek, her biri döneminin önemli sanatkârları olan hattatların hangi yazılarının kendilerine âit olduğu tespit edilecek ve yazıların hüsni hat tarihi açısından önemine değinilerek bazı sonuçlara ulaşılabacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Sanatları, Hüsni Hat, Hasîrizâde Dergâhı, Hasîrizâde Mehmed Elif Efendi, Hattat Ali Haydar Efendi, Hattat Mehmed Su'ud Efendi, Hattat Mustafa Halim Efendi.

Abstract

Hasîrizâde Dervish Lodge, which was built in 1785 by Hasîrizâde Mustafa İzzî Efendi in the Sötlüce District of Beyoğlu District of Istanbul, has become one of the important centers of Istanbul in the field of science, wisdom and art over time.

Hasîrizâde Lodge also attracted the attention of the Ottoman sultans over the course of history, and the lodge became one of the places frequently visited by sultans, high-ranking statesmen, scholars, mystics, artists and poets. The lodge had five postninishins over a period of 140 years, from its establishment until its closure in 1925 with the "Law on the Closure of Dervish Lodges

and Lodges". The fact that Sheikh Ahmed Muhtar Efendi and Sheikh Mehmed Elif Efendi, two of the postnishins, were licensed calligraphers, further strengthened the dervish lodge's already existing connections with the art, literature and calligraphy community. The poets and calligraphers of a significant portion of the works in Hasîrizâde Dervish Lodge are the sheikhs of the lodge. The works of the sheikhs of Hasîrizade Dervish Lodge and other calligraphers, on various subjects in the field of calligraphy and of high artistic value in the form of calligraphy, have turned the lodge into an open-air exhibition and museum.

In our study, the works in question will be examined under two main headings, the first group being "Works with Recognizable Calligraphers" and the second group being "Works with Unknown Calligraphers". In the first group, especially Calligrapher Şeyh Mehmed Elif Efendi, whose works are in Hasîrizâde Dervish Lodge, Calligrapher Arapzâde Mehmed Sadullah Efendi (d.1843), Calligrapher Mehmet Hâşim Efendi (d.1845), Calligrapher Ali Haydar Efendi (d.1870), Calligrapher The works of Mehmed Emin Eyyûbî (d.1895), Calligrapher Şeyh Mehmed Abdülaziz Efendi (d.1934), Calligrapher Mehmed Su'ud Yavsî Ebussuudoğlu (d.1948) and Calligrapher Mustafa Halim Özyazıcı (d.1964) will be included. In the second group, there are six beautiful calligraphy works of unknown calligraphy. The works in question will be evaluated in terms of form and content, it will be determined which writings of the calligraphers, each of whom were important artists of their period, belong to them, and some conclusions will be reached by touching on the importance of the writings in terms of the history of calligraphy.

Key Words: Islamic Arts, Calligraphy, Hasîrizâde Dervish Lodge, Hasîrizâde Mehmed Elif Efendi, Calligrapher Ali Haydar Efendi, Calligrapher Mehmed Suûd Efendi, Calligrapher Mustafa Halîm Efendi.

Giriş

Hattatların birçoğunun herhangi bir tarıkata bağlı olması veya tarikat müntesiplerinin hattatlara sipariş vermesi sonucu hüsn-i hat sanatının en çok uygulandığı alanlardan birisi de dergâhlar, tekke ve zâviyeler olmuştur. Ayrıca tarikat şeyhleri ve müntesipleri bir hattattan hüsn-i hat meşk etmişler ve icazet almışlardır. İcâzetli mutasavvıfların hüsn-i hat alanında yazmış olduğu eserler dergâh, tekke ve zâviyeleri tezyin etmiştir. Bu konuda gösterilebilecek sayısız örneklerden birisi de İstanbul'un Beyoğlu İlçesi'nde bulunan Hasîrizâde Dergâhı'dır. Sadiyye tarikatının bir şubesi olan Hasîrizâde Dergâhı şeyhlerinin Şazelî, Nakşbendî, Halvetî, Rıfâî ve Mevlevî tarikatlarının da hulefâsından olmaları ilim, irfan ve sanat câmiasında geniş bir çevre ile irtibatlarını sağlamıştır. Bilhassa Mevlevî tarikatının şeyh ve müntesiplerinin hüsn-i hattın ta'lik çeşidinde meşk etmeleri ve sayısız hattat yetiştirerek eserler vermeleri, aynı zamanda Mevlevî olan Hasîrizâde Dergâhı şeyhlerini de bu konuda teşvik etmiş, Şeyh Ahmed Muhtar Efendi, Kazasker Kâmil Bey'den (ö. 1858) ta'lik yazıyı meşkederek 1850 yılında icâzet almıştır.¹ Yine Şeyh Mehmed Elif Efendi, Bursalı Zeki Dede'den (ö. 1873) ve Râkım Efendi'den (ö.1866) ta'lik yazıyı meşk ederek hat sanatı icâzeti almıştır.² Bu yüzden olmalı ki

¹ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, (İstanbul: MEB Devlet Kitapları, 1970), s. 575.

² İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 816-818.

Hasîrizâde Dergâhı'ndaki ta'lik yazılarının önemli kısmının nazmı ve hattı aynı zamanda şâir olan söz konusu şeyh efendilere âittir.

Hasîrizâde postnişinleri şiir konusunda da vukûfiyeti olan âlim ve şâir mutasavvıflardır. Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin Türkçe, Arapça ve Farsça şiirlerinin olduğu divanı mevcuttur.³ Dergâhın giriş kapısı üzeri Hattat Arapzâde Muhammed Sadullah Efendi'nin ta'lik hattı ile yazdığı dokuz beyitlik nazım Şeyh Süleyman Sıdkî Efendi'ye, dergâhın avlusunda bulunan ve Hattat Ali Haydar Efendi tarafından ta'lik hattı ile yazılan on beyitlik kuyu başı kitâbesi nazmı ve Mahmud Ağa Camii giriş kapı üzeri Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin ta'lik hattı ile yazdığı on iki beyitlik kitâbenin nazmı, dergâh içindeki yine Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin ta'lik hattı ile yazdığı on beyitlik kitâbenin nazmı ve dergâh giriş kapısı üzeri Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin ta'lik hattı ile yazdığı kitâbenin on beş beyitlik nazmı Şeyh Ahmed Muhtar Efendi'ye âittir. Hasîrizâde Dergâhı'nda yazıları bulunan hattatlardan Arapzâde Mehmed Sadullah Efendi ve Mehmed Su'ûd Efendi'de şâir olan hattatlardan olup, diğer hattatlar gibi dergâhın şeyhleriyle irtibatlı olan ve sohbetlerine iştirâk eden kimselerdir.

Hasîrizâde Dergâhı'nın içinde, avlusunda ve haziresinde bulunan hat sanatının farklı nevelerindeki yazılar, çalışmamızda iki ana gruba ayrılmıştır. Söz konusu yazıların üzerlerinde ketebeşi/imzası olanları “Hattatları Belli Olan Eserler” ve üzerlerinde imzası/ketebeşi olmayanları da “Hattatları Belli Olmayan Eserler” diye isimlendirilerek incelenecektir.

1. Hattatları Belli Olan Eserler

Hasîrizâde Dergâhı'nda, Hattat Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin celî ta'lik 3, Hattat Arapzâde Mehmed Sadullah Efendi'nin celî ta'lik 1, Hattat Mehmet Hâşim Efendi'nin tuğra ve celî sülüs 1, Hattat Ali Haydar Efendi'nin celî ta'lik 1, Hattat Mehmed Emin Eyyûbî'nin celî sülüs 1, Hattat Abdülaziz Efendi'nin celî ta'lik 2, Hattat Mehmed Su'ud Yavsî Ebussuudoğlu'nun celî sülüs 1 ve Hattat Mustafa Halim Efendi'nin celî sülüs ve celî ta'lik 1 olmak üzere toplamda hattatı belli olan yazı 11 tanedir. Bu yazılardan bazılarında tek eser üzerinde iki veya daha fazla yazı çeşidi bulunmaktadır. Söz konusu eserlerin sıralaması yazılış tarihlerine göre şöyledir:

1.1 Dergâhın Ana Giriş Kapısı Üzeri Kitâbesi

Hasîrizâde Dergâhı, II. Mahmud tarafından 1252/1836 yılında tekrar inşâ edildiğinde, dönemin Hasîrizâde Dergâhı şeyhlerinden Şeyh Süleyman Sıdkî Efendi sekiz mısralık manzum inşâ târihi yazmıştır. Söz konusu manzum tarih, Hattat Arapzâde Muhammed Sadullah Efendi tarafından 1252/1836 yılında ta'lik hattı ile yazılmış, Hasîrizâde Dergâhı'nın âbidevi giriş kapısı üstüne yerleştirilmiştir. Kitâbe ortasında Sultan II. Mahmud Han'ın, Hattat Mehmed Hâşimi Efendi tarafından çekilmiş tuğrası da bulunmaktadır.

Hattat : Arapzâde Muhammed Sadullah Efendi

İmzası : Ketebehu el-fakîr Arabzâde Muhammed Sa'dullâh gufira lehû

İmza Tarihi : 1252/1836

³ Süleymaniye Kütüphanesi, Sütluçe Dergâhı, no.444.

Eser Nevi : Celî ta'lik

Eserin Okunuşu :

- 1 Nâzım-ı dünyâ vü dîn şâhinşeh-i Hayder-şiyem
Şems-i burc-i ma'rifet zıll-i Hudâ Mahmûd Hân
- 2 Serteser pîrân-ı ehlullâhı tevkîr eyledi
Sâye-i şevket-penâhinde tarîkat buldu şân
- 3 Gavs-i A'zam Şeyh Sa'deddîn Cibâvî'nin dahî
Dergehin yaptırdı dervîşân etti şâd-mân
- 4 Himmet-i şâh-ı cihân ile bu dergâh-ı cedîd
Oldu bir nev-'î tarh-ı zibâ gülistân-ı 'ârifân
- 5 Zikredüp ashâb-ı vecd ü hâl 'aşk u şevkle
Rûz u şeb eyler du'â-yı devletin vird-i zebân
- 6 Mazhar etti izz ü ikbâle kudûm-i şevketi
Şimdi oldu Dergeh-i Sa'dî sa'âdet-âşiyân
- 7 Eylesin Allah tahtında o şâh-ı 'âlemi
Şevket ü ikbâl ü 'ömr ü nusret ile kâm-rân
- 8 Yüz sürüp hâk-i der-bâlâsına Sıdkî dedim
Dil-güşâ bir beyt iki târîh-i pür gevher hemân
- 9 Yaptı Sa'dî hankâhın kıldı ehlullâhı şâd
Dâd-ger-i vâlâ himem kutbu'l-vakti Mahmud Hân 1252
Ketebehu el-fakîr Arabzâde Muhammed Sa'dullâh gufira lehû⁴

Ebatları : 390x53 cm

Genel Tanıtım : Gri renkte köfeki taşıyla mamul çerçeveye dikdörtgen mermer üzeri dört mısra hâlinde hakedilmiş ve üzeri altın varakla kaplanmıştır.

Arapzâde Mehmed Sadullah Efendi (ö.1843)

Kaynaklarda ismi Sadullah Mehmed Efendi olarak da geçen Mehmed Sadullah Efendi 12 Şaban 1180/13 Ocak 1767 tarihinde İstanbul'da dünyaya geldi. İlmiyeden bir âileye mensup olan Mehmed Sadullah Efendi'nin babası Şeyhulislam Ârif Efendi, dedesi Şeyhulislam Arapzâde Atâullah Efendi'dir. Karılı Mehmed Efendi'den medrese ilimlerini tahsil etti ve Hoca Neş'et Efendi'den Farsça öğrendi. 1225/1810'da İzmir, 1323/1817'de Bursa, 1235/1819'da Mekke mollası, 1236/1820'de İstanbul pâyesi, 1237/1821'de İstanbul kadısı, 1242/1826'da

⁴ Ekler, Fotograf 1 (Fotograflar tarafımızdan çekilmiştir).

Anadolu kazaskeri, 1243/1827’de Rumeli pâyesi oldu. İlmiye mensupları arasında Reîsü’l-‘ulemâ olarak da bilinirdi.

Şiir de yazan ve Sa’dî mahlasını kullanan Mehmed Sadullah Efendi, ta’lik yazıyı Yesârî Mehmed Efendi’den meşkederek 1208/1794’de icâzetini aldı. Ta’lik hattında çok mehâretli idi. Arnavutköy’de Tevfikiye Camii’nde hilye-i hâkânîsi, İstanbul’da Devlet Matbaası giriş kapısı üzerindeki “Dâru’t-Tıbâ’ati’l-‘Âmire” yazısı, Kütahya Mevlevîhanesi kitabe yazısı kendisine âittir. İranlı ünlü hattat İmâd’ı takliden yazdığı bir kıt’a Türk İslam Eserleri Müzesi’ndedir.

Mehmed Sadullah Efendi 5 Ramazan 1259/29 Eylül 1843 tarihinde vefat etti ve Cemberlitaş Sinan Paşa Medresesi hazîresine defnedildi.⁵

1.2 II. Mahmud Han’ın Tuğrası

Hattat : Mehmed Hâşim Efendi

İmzası : Hâşim

İmza Tarihi : 1252/1836

Eser Nevi : Tuğra, celî sülüs

Eserin Okunuşu: Mahmud bin Abdülhamid Han el-Muzaffer dâimâ – ‘Adlî⁶

Ebatları : 57x53 cm

Genel Tanıtım: Gri renkte köfeki taşıyla mamul çerçevede mermere ampir karakterde oval bir çelengin içindedir.

Mehmed Hâşim Efendi (ö.1845)

Kafkasya’lı bir çerkes olan Mehmed Hâşim Efendi’nin doğum tarihi ve âilesi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hattat Mustafa Râkım Efendi’nin manevi evlâdı ve talebesidir. Mustafa Râkım Efendi’den hat sanatının sülüs, nesih ve celî nevilerinde meşk etti ve yine kendisinden tuğra çekmeyi öğrendi. Hat sanatında ilerleyerek Sikke-i Hümayun ressamlığına tayin edildi ve hocalık pâyesi verildi. Bir müddet sonra Darbhane-i ‘Âmire’nin ser-sikkezenliğine yükseltildi.

Ravza-i Mutahhara’nın yenilenen örtüsünü Medine’ye götürme görevi verildi. II. Mahmud Han’ın türbesinin celî sülüs yazılarını yazmasından dolayı Sultan Abdülmecid tarafından ödüllendirildi. Yazıda hocasının üslûbunu takip etti. İstanbul’daki II. Mahmud Han’a âit tuğraların birçoğunda Mehmed Hâşim Efendi’nin imzası vardır.

⁵ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* (Hzr. Nuri Akbayar, Seyit Ali Kahraman), (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996), c.4, s. 1428-29; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü’l-a’lâm*, (İstanbul: Maârif Nezâreti, 1311), s. 2570; Davud Fatin, *Hâtîmetü’l-eş’âr*, (İstanbul, 1271), s. 195; Türk İslam Eserleri Müzesi, no. 2497.

⁶ Ekler, Fotoğraf 2.

22 Cemaziyeâhir 1261/28 Haziran 1845 tarihinde vefat etti ve hocası Mustafa Râkım Efendi'nin Karagömrük Zincirlikuyu'daki türbesine, yanına defnedildi.⁷

1.2.1 Kuyu Başı Kitâbesi

Yazısı ve tasarımı ile yüksek sanat değere hâiz olan kitâbenin nazmı Şeyh Ahmed Muhtar Efendi'ye âit olup, hattatı ise Ali Haydar Efendi'dir. Kitâbenin üst kısmında mermere ampir karakterde oval bir çelengin içinde Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) şu hadis-i şerifi yer almaktadır: ⁸خير المال ما انفق في سبيل الله

Hattat	: Ali Haydar Efendi
İmzası	: Ketebehu Ali Haydar gufira lehu
İmza Tarihi	: 1282/1865
Eser Nevi	: Celî ta'lik
Eserin Okunuşu	:

Hayru'l-mâli mâ ünfiķa fî sebîlillâhi

Habbezâ tevfiķ-i Rabbânî iki ferzende kim /Yaptılar mâderleri rûhi içün sahrîc-i mâ'
Miralay Seyyid Bey ile dâderi Mîr Nebîl /Feyz-i Yezdânî birisi biri lutf-i Kibriyâ
Ahsen-i âsâr olub bu hânkâhda bî-bedel/Sırr-ı Sa'deddîn'e hizmet eylediler yeri yâ
Bârekellâh ettiler nakd-i himem bezl-i nisâr/Altun oluktan akıttılar suyun dense revâ
Öyle bir hayr-i cemîl oldu akan sular durur/Pek becâ olduğunu Kerrûbiyyân eyler senâ
Mu'tedildir kışları sayf içre a'lâ buz gibi/Nûş eden 'atşân u dervîşâne hem 'ayn-i şifâ
Sâki-i Kevser Aliyyü'l-Haydar-ı Kerrâr içün/'izzet-i ömr ile Seyyid Bey bula yâ Rabb safâ
Rûz-i mahşerde şefî' ola Nefîse Hanım'a/Fâtıma Haydar Hatice Şâh-ı deşt Kerbelâ
Hakk bekâ versin bu hayra koymasın bî-âb u tâb/Eylesün bânîlerin feyz u 'atâyâyâ sezâ
Şükr edüb Muhtâr-ı Hakk'a söyledim târîh-i tâm /Sâkiyâ sahrîc-i âb rahmete de Hû salâ

Ketebehu Ali Haydar gufira lehu 1282/1865⁹

Ebatları : 180x110 cm

Genel Tanıtım : Köfeki taşıyla çerçevelenmiş, malta taşıyla kaplı bir platform şeklinde ve ortasında mermer bilezikli bir kuyusu olan sarnıcın batı kısmı üzerinde mermere hak edilmiş ve altın varakla kaplanmıştır.

⁷ İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 129; M. Uğur Derman, Mehmed Hâşim Efendi, (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1996), c. 16, s. 408-409.

⁸ Okunuşu: "Hayru'l-mâli mâ ünfiķa fî sebîlillâh"

Anlamı: "Malın en hayırlı Allah yolunda infak edilendir" (Buhârî, Hadîs No: 1226)

⁹ Ekle, Fotoğraf 3

Ali Haydar Efendi (ö.1870)

Ali Haydar Efendi 1217/1802 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Babası, Damad Mehmed Melek Paşa'nın oğlu Abdülkâdir Bey'dir. Ali Haydar Efendi, Melek Paşa Hafîdi (torunu) diye bilinmektedir. İyi bir medrese eğitimi alarak müderris pâyesi alan Ali Haydar Efendi, 1259/1843'te Galata kadısı, 1268/1852'de Filibe mollası oldu. Daha sonra 1271/1854'de Mekke, 1279/1862'de İstanbul pâyesi, 1284/1868'de İstanbul kadısı oldu.

Yesârizâde Mustafa İzzet Efendi'den ta'lik meşk ederek icazetini aldı. Ta'lik ve celîsinde devrinin mümtaz hattatlarından idi. Üsküdar'da, Aziz Mahmud Hüdâyî Camii mihrap yazısı, Dolmabahçe ve Ortaköy camileri ile Kasımpaşa Mevlevihânesi, Selimi'ye Kışlası'nın kapı üzeri kitâbesi, Kabataş Rıhtımı kitâbesi kendisine âittir. Yetiştirdiği talebeleri arasında Çarşambalı Ârif Efendi ve Sâmi Efendi gibi seçkin sîmâlar bulunmaktadır.

1287/1870 yılında vefat eden Ali Haydar Efendi, Yahya Efendi haziresine defnedildi.¹⁰

1.3 Abdesthâne Su Deposu Kitâbesi 1

Hattat	: Şeyh Mehmed Abdülaziz Rıfâî
İmzası	: İmza ikinci kitâbede yer almaktadır
İmza Tarihi	: 1287 Muharrem Gurre /3 Nisan 1870
Eser Nevi	: Celî ta'lik
Eserin Okunuşu:	

Yâ Hû

Nazîf Ağa ola yâ Rabb mağfur/Vasiyyet ettiği hayriyle me'cûr
Muvaffak oldu İsmâil Paşa/Karındaşıçün etti sa'y-i mevfûr
Ânında sa'yi meşkûr ola yâ Rabb/Ola hem neyli mâ fi'l-meyli mesrûr
Sene Muharremin ilk günü 1287¹¹

Ebatları : 190x92 cm

Genel Tanıtım : Gri mermer bir kâidenin üzerine yerleştirilmiş dikdörtgen prizma şeklinde mermer bir hazne ve dört musluklu haznenin güney yüzünde oval madolyan içindedir.

1.4 Abdesthâne Su Deposu Kitâbesi 2

Hattat	: Şeyh Mehmed Abdülaziz Rifâî
İmzası	: Ketebehu 'Azîz
İmza Tarihi	: Fî gurre-i Muharrem 1287/3 Nisan 1870
Eser Nevi	: Celî ta'lik

¹⁰ İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 547; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, c. 1, s. 267; M. Uğur Derman, "Ali Haydar", (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1989), c. 2, s. 395.

¹¹ Ekler, Fotograf 4.

Eserin Okunuşu:

Yâ Hû

İşte hazırdır erenler bunda su

Eyle ihlâs ile tecdîd-i vudû'

Fî gurre-i Muharrem 1287 Ketebehu Azîz¹²

Ebatları : 60x45 cm

Genel Tanıtım : Gri mermer bir kâidenin üzerine yerleştirilmiş dikdörtgen prizma şeklinde mermer bir hazne ve dört musluklu haznenin batı yüzünde oval madolyan içindedir.

Şeyh Mehmed Abdülaziz Efendi (ö.1934)

Mehmed Abdülaziz Efendi, 1288/1871'de Trabzon Maçka'da dünyaya geldi. Babası Molla Mehmed Abdülhamid Efendi'dir. Ailesi 93 Harbi sırasında İstanbul'a göç etti.

Aziz Efendi, ilkokulu Eyüp'te Şah Sultan İbtidâî Mektebi'nde okudu. Memuriyetine 1895 yılında Meclis-i İdâre-i Emvâl-i Eytâm Kitâbeti'nde başladı. Şehrî Ahmed Efendi'nin derslerini tamamlayarak ilmiye icâzetnâmesi aldı. Şeyh Edhem Efendi'den ebru sanatını öğrendi. Memuriyetinde Ma'rûzât-ı Mühimme Kitâbeti'ne terfi ettirildi.

Sıbyan Mektebi döneminde Filibeli Ârif Efendi'den sülûs ve nesih yazılarını meşk etmeye başladı ve Nuruosmaniye'deki hüsn-i hat mektebine devam etti. Filibeli Ârif Efendi ve Muhsinzâde Abdullah Hamdi Efendi'den 1896 yılında icâzetini aldı. Karînâbâdlı Hasan Hüsnü Efendi'den ta'lik hattını meşkederek icâzetini aldı. Sami Efendi'den istifâde etti. Dîvânî, reyhânî, muhakkak, tevkî', talik, rikâ' ve rik'a yazı nevilerini çok iyi bilir ve yazardı. Hattatlar arasında hızlı yazmasıyla "serî'u'l-kalem" olarak anılırdı. Medresetü'l-kudât'ta ve Mahmudiye Rüşdiyesi'nde hüsn-i hat hocalığı yaptı. Meşihat Dairesi memurlarına ta'lik dersleri verdi. Bu dönemde Rifâî tarikatına intisap etti ve Ümmü Ken'ân Dergâhı şeyhi Ken'an Rıfâî'den 1910 yılında tarikat hilâfeti aldı.

1922 yılında Kur'ân-ı Kerîm yazmak üzere, Mısır kralı I. Fuâd'ın davetlisi olarak Mısır'a gitti. Altı ayda Kur'ân-ı Kerîm'i resm-i Osmânî imlasıyla yazdı. Yazdığı Kur'ân-ı Kerîm'in tezhibi de kendisinden istenilince beş ay daha Mısır'da kaldı. Mısır kralı, Aziz Efendi'den Mısır'da bir hüsn-i hat mektebi açmasını teklif edince, bu teklifi kabul etti ve Mısır'a yerleşti. 11 yıl boyunca açtığı mektepte talebeler yetiştirdi, eserler yazdı. 1933'te emekliliğini isteyerek İstanbul'a döndü. Bir yıl sonra 1934'te vefat etti ve Edirnekapı Mezarlığı'na defnedildi.¹³

1.5 Kolcuzâde Derviş Mustafa Mezar Taşı Kitâbesi

Hattat : Mehmed Emin Eyyûbî

İmzası : Emîn

¹² Ekler, Fotograf 5.

¹³ İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 68-71; Muhittin Serin, "Aziz Efendi, Rifâî", (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1991), c. 4, s. 336-337; Muhittin Serin, *Aziz Efendi*, (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1999)

İmza Tarihi : 11 Şevvâl 1292/10 Kasım 1875

Eser Nevi : Celî sülüs

Eserin Okunuşu:

Allâh Hû
Tarîkat-ı Sa'diyye
sâlikânından ve Tersâne-i 'Âmire
Sanayi' Alayı Kilherci
Kolağası merhum ve mağfurun leh
Kolcu-zâde Derviş Mustafa
Efendi ruhiçün Fâtiha
Sene 11 Şevvâl 1292
Emin Eyyûbi¹⁴

Ebatları : 156x35 cm

Genel Tanıtım: Mermer taşına oturtulmuş yine dikdörtgen mermere hak edilmiş ve altın varakla kaplanmıştır.

Mehmed Emin Eyyûbi (ö.1895)

Kaynaklarda hakkında pek bilgi bulunmayan Mehmed Emin Eyyûbî, mahlasından da anlaşılacağı üzere İstanbul'un Eyüp ilçesindendir. Bali Hoca Camii karşısındaki Kapıcı Bakkal Rüşdiyesi ve Taşmektep'te hüsn-i hat dersleri verdi. Edirnekapı yolu üzerinde kabri bulunan Ebubekir Râşid Efendi'nin mezar taşı kitabesini yazdı. Yine Pertevniyal Valide Sultan Çeşmesi'nin kitâbesi de onun yazısı ve imzasını taşımaktadır. 1313/1895 yılında vefat eden Mehmed Emin Eyyûbî'nin kabri bilinmemektedir.¹⁵

1.6 Dergâh İç Kuşak Kitâbeleri

Dergâh içinde kuşak şeklinde bulunan levhalardaki on beyitlik şiir, Mehmed Elif Efendi'nin babası ve mürşidi Şeyh Ahmed Muhtar Efendi (ö.1901) tarafından yazılmıştır.¹⁶ 80'li yıllarda diğer eserlerle birlikte kaybolan on parça ta'lik levhadan dokuz tanesi bir müzayede firmasında 22 Eylül 2022 tarihinde satılığa çıkarılmıştı. Hasîrizâde Dergâhı'na âit olduğunu tespit ettiğimiz levhaları, İstanbul 1. Bölge Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne ve Hasîrizâde Dergâhı'nın sorumlusu olan Safa Vakfı'na bildirmemiz üzerine söz konusu birimlerin girişimleri sonucu dokuz adet levha dergâha getirilip teslim edildi. Levhalardan birisi eksik idi, eksik olan levha dördüncü beyittir. Söz konusu levhalar nazım sırasına göre şöyledir:

Hattat : Mehmed Elif Efendi

İmzası : Harrarahu Mehmed Elif gufira lehu

¹⁴ Ekler, Fotograf 6.

¹⁵ Süleyman Berk, *Eyüplü Meşhurlar*, (İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 2015), s. 81-82.

¹⁶ Şeyh Ahmed Muhtar Efendi'nin nesih hattı ile istinsah ettiği İmam Şa'râniye âit "*Risâletü'l-envâri'l-kudsiyyeti fî edebi'l-'ubûdiyye*" adlı eser Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, No.8'de ve Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye âit "*Manzûmetü Esmâü'l-Hüsna*" adlı eser Süleymaniye Kütüphanesi, Sütluçe Dergâhı Elif Efendi No.110/-5 de bulunmaktadır.

İmza Tarihi : 1306/1888

Eser Nevi : Celî ta'lik

Eserin Okunuşu:

- 1 Sen kutb-i mu'allâsın yâ Hazreti Sa'deddîn
İsminle müsemâmın yâ Hazreti Sa'deddîn
- 2 Yâ gavs-i mu'azzam sen hursîd-i velâyetsin
Himmette süreyyâsın yâ Hazreti Sa'deddîn
- 3 Ey bedr-i cihân-ârâ sultân-ı 'atâ-fermâ
Râ'î-i re'âyâsın yâ Hazreti Sa'deddîn
- 4 Kayıptır.¹⁷
- 5 Vâdî-i muhabbette ser-haylâsın 'uşşâkın
Sen dâver-i ma'nâsın yâ Hazreti Sa'deddîn
- 6 Sen bezm-i Peyamber'de içtin yed-i Hayder'den
Mest-i mey-i asfâsın yâ Hazreti Sa'deddîn
- 7 Bîçâreye her demde imdâd erişir senden
Hâmî-i berâyâsın yâ Hazreti Sa'deddîn
- 8 Dünyâda vü ukbâda nâfîz nefesin el-hak
Sen şâhid-i Mevlâ'sın yâ Hazreti Sa'deddîn
- 9 Pîrim bana imdâd et Allah için ihsân et
Zî berr u 'atâyâsın yâ Hazreti Sa'deddîn
- 10 Dergâh-ı Muhammed'de Muhtâr'a tevassut kıl
Dermânde me'vâsın yâ Hazreti Sa'deddîn
Harrarahu Mehmed Elif gufira lehu 1306¹⁸

Ebatları : 9 Parça, her biri 50x125 cm

Genel Tanıtım : Ahşap üzeri siyah zemin, altınla tahrir, dördüncü beyit kayıptır. Şiir on beyittir, Baha Tanman'ın tespitinde de yazılar on parçadan ibarettir. İbnülemin, söz konusu yazıların on bir beyit olduğunu sehven ifade etmiş olmalıdır. Bu yazıların mukavvâ üzerindeki

¹⁷ Söz konusu kayıp beyitin okunuşu şöyledir:

Şarktan nazarın garba ânide müessirdir / Şems ü felek-ârâsın yâ Hazreti Sa'deddîn. (M. Baha Tanman, "Hasırizâde Tekkesi", (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü Sanat Tarihi Yıllığı VIII, 1977), s.127.)

¹⁸ Ekler, Fotoğraf 7.

suretini Elif Efendi, dayısı Hüsnü Bey’e hediye etmiştir. Ayrıca Elif Efendi’nin akrabalarına ve çocuklarına da hediye olarak yazdığı levhalar mevcuttur.¹⁹

1.7 Dergâh Giriş Kapı Üstü Kitâbesi

Hasîrizâde Dergâhı’nın, II. Abdülhamid zamanında üçüncü defa inşasında dönemin şeyhi Ahmed Muhtâr Efendi’nin on beş beyit olarak nazm eylediği tarih kitâbesidir. Şeyh Ahmed Muhtar Efendi’nin oğlu Mehmed Elif Efendi’nin ta’lik hattı ile yazdığı kitâbe dergâh giriş kapı üzerine yerleştirilmiştir. Kitâbenin üzerinde yer alan ve ta’lik yazısı Mehmed Elif Efendi’ye âit olan “Elâ bi-zikrillâhi tatmainnü’l-kulûb” (Râd Suresi, 13/28) âyetli oval kitâbe ise hâlen kayıptır. Kitâbe şöyledir:

Hattat	: Mehmed Elif Efendi
İmzası gufiye ‘anhümâ	: Nemaahu Mehmed Elif bin eş-Şeyh en-Nâzım Ahmed Muhtâr
İmza Tarihi	: 1306/1888
Eser Nevi	: Celî ta’lik
Eserin Okunuşu	:
1	Şâhinşeh-i devrânın ihsânı ile dünyâ Mûr u münevverdir ‘adliyle pes u bâlâ
2	Hiç görmedi emsâlin şems-i kamerin aynı Sultan-ı Hamîd el-hak Hâkân-ı cihân ârâ
3	Çûn cedd-i mecdî Hân-ı Mahmûd-i kerem-kârın Âsârını düşmüşken kıldı yeniden ihyâ
4	Yâ Rabb bu şehinşâh-ı mansûr u muzaffer kıl Mes’ûlini her demde lütfunla buyur a’tâ
5	Ser-efser-i şâhân et mülkünde Süleyman et Tahtında hükümrân et oldukça cihân ibkâ
6	Bir bende-i nâcizi ihlâs ile dâ’îsi Sıdkıyla kapısında bir çâker-i müstesnâ
7	Ya’nî ki Seyyid Paşa Nâzır-ı Tophâne Tophane müşîrine olmuştu vekîl-i câ
8	‘Arz eyledi Sultan’a bin şerm u hicâb ile Bu dergeh-i Sa’dî’nin ta’mirini istid’â

¹⁹ İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 817.

- 9 Lutf eyledi Hünkârım is'âf-ı ricâ kıldı
Emr eyledi tecdîdin o şâh-ı kerem-fermâ
- 10 Ervâh-ı müzekkâyâ ihlâsı olup sâbit
Bast etti yed-i cûdun müstevfir u müstevfâ
- 11 Sultân-ı Cîbâvî'nin mensûbu idi zâten
Bu bendesine tefvîz olmuştu bu nev'-inşâ
- 12 İhlâs-ı derûn ile pirine edip hürmet
Bezl eyledi mechûdun kıldı himem-i vâlâ
- 13 Olsun hidemâtında makbûl-i şehinşâhi
Tahsîl-i rızâsında günden güne kâr-efzâ
- 14 İhsân-ı şehinşâhi şükründe dilim 'âciz
Hâmem ile bir mısra-'ı târîh edeyim inşâ
- 15 Bâni-i düvüm Muhtâr Sultan Hamîd oldu
Nev Tekye-i Sa'diyye 'uşşâka mutâf-âsâ
Nemekahu Muhammed Elif bin eş-Şeyh en-Nâzım Ahmed
Muhtâr Efendi 'ufiye 'anhümâ Sene 1306²⁰

Ebatları : 160 x 80 cm

Genel Tanıtım : Dikdörtgen gri mermer üzeri dört mısra hâlinde hakedilmiş ve üzeri altın varakla kaplanmıştır.

1.8 Mehmed Elif Efendi'nin annesi Fâtıma Bâ'ise Hanımın Mezar Taşı Kitâbeleri

Hattat : Mehmed Elif Efendi
İmzası : Ketebehu ibnuhâ Mehmed Elif
İmza Tarihi : 1306/1888
Eser Nevi : Celî ta'lik
Eserin Okunuşu :

A. Hüve'l-Bâkî
Kudemâ-yı Umerâ-yı Bahriyeden
Tiryâkî-zâde Hasan
Paşa kerimesi ve Sütölçe Dergâh-ı
şerîfi Şeyhi Ahmed Muhtar

²⁰ Ekler, Fotograf 8.

Efendi'nin halîle-i
muhteremesi olup kırk yedi sene
bu makâmda hüsn-i hizmetle altmış
iki yaşında rihlet eden
merhûme Fâtıma Bâ'ise Hanım
rahmetullâhi 'aleyhâ
Sene 7 Zilhicce 1312

B. Yâ Hû

Fâtıma Bâ'ise'ye rahmet ede Hazret-i Hakk
Rûhu envâr-ı tecellîye ola müstağrak
Ketebehu ibnuhâ Muhammed Elif²¹

Ebatları : Baş Şâhidesi: 160x145 cm Ayak Şâhidesi: 160x145 cm

Genel Tanıtım : Baş ve ayak şâhidesi olmak üzere dikdörtgen mermer üzeri dört mısra hâlinde hakedilmiş ve üzeri altın varakla kaplanmış iki beyaz mermer olan kitâbeler gri mermere oturtulmuştur.

Şeyh Mehmed Elif Efendi (ö. 1927)

Mehmed Elif Efendi, Hasîrîzâde Sa'di Dergâhı'nda 3 Recep 1266/15 Mayıs 1850 tarihinde dünyaya geldi. Babası dergâhın şeyhi Ahmed Muhtar Efendi, annesi Fâtıma Bâise Hanım'dır.

Mehmed Elif Efendi, ilk tahsiline “Mesnevihân-ı şehir” olarak bilinen Hoca Hüsâmeddin Efendi'de (ö.1866) başladı. İlkokulu Eyüp Defterdar'daki Mihrişah Vâlîde Sultan İbtidâiyesi'nde tamamladı. Özel hocalardan dersler alan Mehmed Elif Efendi, Ahmed Nüzhet Efendi'den ilmiye icâzetini aldı. Hat sanatında, Hattat Râkım Efendi'den (ö.1866) ve Bursalı Zeki Dede'den (ö.1873) ta'lik meşk ederek icâzetini aldı.

Mehmed Elif Efendi, babası Şeyh Ahmed Muhtar Efendi'den Sa'diyye, Yenikapı Mevlevîhanesi postnişini Osman Selahaddin Dede'den (ö.1886) Mevleviye, İbrahim Berâdetü'l-Medenî'den Şâzeliyye tarîkatı hilâfeti aldı. Şeyh Yûnus eş-Şeybânî, beyaz sikke giymesi ve beyaz destar sarması için kendisine izin verdi.

Mehmed Elif Efendi, 1880 yılında babası hacca giderken dergâhın meşihat meşihat makâmını üstlendi ve tekke ve zâviyelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar postnişinliğe devam etti. Dergahta dersler okuttu ve halka vaaz ve nasihatlerde bulundu.

Mehmed Elif Efendi'nin, Bursa ve İstanbul'da farklı memuriyetlerde bulundu. 1907-1911 yılları arası Meclis-i Meşâyih Başkanlığı görevinde bulundu. Söz konusu görevde iken Şaban 1328/Ağustos 1910 tarihinde üçüncü rütbeden Mecîdî Nişanı ile ödüllendirildi.

²¹ Ekler, Fotograf 9.

28 Cemaziyelâhir 1345/3 Ocak 1927 tarihi Pazartesi günü Sütölçe'deki dergâhında vefat eden Mehmed Elif Efendi, Mahmud Ağa Camii ile dergâh arasındaki kabristana defnedildi.

Mehmed Elif Efendi'nin muhtelif konularda matbu/basılmış beş eseri ve henüz basılmamış 9 eseri, toplamda 14 eseri bulunmaktadır.

Şeyh Mehmed Elif Efendi müellifi olduğı ve kendisinin yazdığı eserler dışında, Osman Salahaddin Dede'nin “*el-Lisânü'l-Muhammediyye fîmâ Dalle bihi'l-Îseviyye*” eserini ta'lik hattı ile iki defa istinsah etmiştir.²² Ayrıca, Süleymaniye Kütüphanesi, Sütölçe Dergâhı, No.123-5 de ta'lik hattı ile istinsah ettiği Muhyiddin İbnü'l-Arabi'nin “*İstulâhâtü's-sûfiyye*” adlı eseri, Şeyh Abdürrezzâk el-Kâşânî'nin “*Şerhu Kelimâti Kudsiyye 'Aleviyye*” adlı eseri, Celâleddin ed-Devvânî'nin “*Şerhu Kitâbi'z-Zevrâi*” Kemâleddin el-Lârî'nin “*Şerhu Kitâbi'z-Zevrâi bi-tahkîki'z-Zevrâi*” adlı eseri, Osman Salahaddin Dede'nin “*el-Lisânü'l-Muhammediyye fîmâ Dalle bihi'l-Îseviyye*” adlı eseri ile “*Vahdetü'l-Vücûd*” adlı eseri yer almaktadır.²³

1.10 Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin Kabir Kitabesi

Hattat : Mehmed Su'ud Mevlevî

İmzası : Su'ûd

İmza Tarihi : 1345/1927

Eser Nevi : Celî sülûs

Eserin Okunuşu : Hâzâ kabru'l-âlimi'r-Rabbâniyyi ve'l-ârifî's-Samedâniyyi şeyhu't-tarîkatî ve ma'deni'l-hakîkatî Muhammed Elif bin eş-Şeyh Ahmed Muhtâr eş-şehîr bi-Hasîrizâde rahimehümallâhi 28 Cemâziye'l-âhire yevmü'l-isneyn sene 1345 h. - Su'ûd²⁴

Ebatları : 60 x 35 cm

Genel Tanıtım : Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin kabrinin kible tarafında bulunan taş duvar üzerine yerleştirilmiş ve motiflerle çerçeve içine alınmış, kenarları yeşil renkle boyanmış, mermer üzerine hak edilmiştir.

Mehmed Suûd Yavsî Ebussuuudoğlu (ö.1948)

1299/1882 yılında İstanbul Beşiktaş Kuruçeşme'de dünyaya gelen Mehmed Suûd Efendi, meşhur hattatlardan Mehmed Şevket Vahdetî'nin torunudur. Babası Şeyh Rızâ Saffet Bey'dir ve babasından soyu İskilipli Muhyiddin Muhammed Yavsî ve Şeyhulislâm Ebüssuûd Efendi'ye dayanmaktadır.

Mehmed Suûd Efendi, ortaokulu Beşiktaş Mekteb-i Hamîdî'de 1897 yılında tamamladı. Babasından Arapça ve Farsça dersleri aldığı dönemde, sülûs ve nesih meşklerini tamamlayarak 1894'te icazetini aldı. Beşiktaşlı Hacı Nûri Korman ve Muhsinzâde Abdullah Hamdi Bey'den

²² Bkz. Süleymaniye Kütüphanesi, Sütölçe Dergâhı, No.19; Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa, No.639.

²³ Mehmed Elif Efendi'nin hayatı için bkz.: M. Baha Tanman, “Hasîrizâde Tekkesi”, s. 115; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 810; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, (İstanbul: Medrese Yayınevi, 1980), c. III, s. 150-151; Nihat Azamat, “Elif Efendi”, (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1995), c. 11, s. 37-38.

²⁴ Ekler, Fotoğraf 10.

de meşk etti. Dîvânî'yi Hacı Kâmil Akdik'ten, dîvânî celîsini Sami Efendi'den, tuğra çekmeyi de İsmail Hakkı Altunbezer'den meşk etti ve icâzetini aldı. 1899'da Divân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemî'nde memurluğa başladı. Bir müddet sonra dördüncü sınıftan üçüncü sınıf memurluğa terfî etti. Babası vefat edince Şehremini'ye yerleşti. 1911'de Vezneciler Hasan Paşa-yı Cedîd Medresesi'nde hüsn-i hat hocası oldu. 1917 yılında Meclis-i A'yân Tahrirat Kalemî Kitâbeti'ne tayin edildi. Sonra Tahrirat Kalemî müsevvitliğine, 1918'de A'yân Encümen Kalemî'ne nakledildi. Kendisine isnad edilen, hükümet adamlarına tehdit mektupları yazıyor iddiasıyla haksız yere iki yıl hapiste yattı. 1930'da Fatih Millet Kütüphanesi memurluğuna tayin edildi. Merkez Efendi Camii imamlığı ve türbe bekçiliği de yapan Mehmed Suûd Efendi, 28 Ağustos 1948 tarihinde vefat etti ve Merkez Efendi Camii hazîresine defnedildi.²⁵

1.11 Muhammed Reşid Paşa Mezar Taşı Kitâbesi

Hasîrîzâde Dergâhı Hazîresi'nde kabri olan Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin kayınbirâderi Muhammed Reşid Paşa'nın (ö. 14 Muharrem 1337/ 20 Ekim 1918), Hattat Mustafa Halim Efendi tarafından yazılmış mezartaşı kitâbesidir.

Hattat : Mustafa Halim Efendi

İmzası : Halîm

İmza Tarihi : Tarihsiz

Eser Nevi : Celî sülûs, celî ta'lik

Eserin Okunuşu:

Hû
Muhammed Reşîd Paşa
Rûhîçün
El-Fâtiha
Halîm²⁶

Ebatları : 113x20,5 cm

Genel Tanıtım : Dikdörtgen beyaz mermer sütuna hak edilmiş ve sütun üzerine sikke konulmuş, altın varakla kaplanmıştır.

Mustafa Halim Özyazıcı (ö.1964)

Mustafa Halim Özyazıcı, 20 Şaban 1315/7 Ocak 1898 tarihinde İstanbul'da doğdu. Babası Nalıncı Hacı Cemal Efendi'dir.

İlkokulu, Îsâ kapısı İbtidâî Mektebi'nde tamamladıktan sonra, ortaokulu Haseki'de Gülşeni Maârif Rüşdiyesi'nde 1329/1912 yılında pekiyi derece ile bitirdi. Babasının teşvik

²⁵ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (Hzr. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972), c. 2, s. 214; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 378-380; Muhittin Serin, "Suud Yavsi Ebussuudoğlu", (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 2009), c. 37, s. 579-580.

²⁶ Ekler, Fotoğraf 11.

etmesi ile Eski Sanayi-i Nefise mektebine kaydını yaptırdı, bir yıl sonra da Şeyhülislam Hayri Efendi tarafından 1915'te açılan Medresetü'l-Hattâtîn'e naklini yaptırdı. Söz konusu mektepte Hasan Rızâ ve Kâmil Akdik'ten sülûs ve nesih hat nevilerini, Hulûsi Efendi'den ta'lik, Tuğrakeş İsmail Hakkı Efendi'den celî sülûs ve tuğra, Ferîd Bey'den dîvânî, Said Bey'den rik'a dersleri alarak 19 Zilkâde 1336/26 Eylül 1918 tarihinde diplomasını aldı. Bu süre zarfında Hattat Hamid Aytaç'ın özel derslerine katıldı.

Memuriyetine, Dîvân-i Hümâyûn Kalemi'nde başladı. I. Dünya Savaşı yıllarındaki askerliğini Matbaa-i Askeriye'de hattat olarak yaptı. Askerlik yıllarında Evkaf Matbaası hattatlığını da yürüttü. Askerlik sonrası 1924 yılında Bâbîâli'de geçimini sağlayabilmek için bir yazıhane açtı. Kartvizit, kitap başlığı, mühür gibi özel siparişler aldığı dönemde, öğleye kadar da Devlet Matbaası'nda hattatlık yaptı. 1928 yılındaki harf inkılâbından sonra işleri zorlaştığı için, Topkapı dışında Tepebağ semtinde içinde iki katlı ev olan on beş dönümlük bir bağ arazisi satın alarak bağcılıkla meşgul oldu. Her türlü işlerini bizzat kendisinin üstlendiği bağcılık yılları 1946 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Şark Tezyîni Sanatlar Şubesi'ne hoca olana kadar devam etti. Akademi'den 1963 yılında yaş haddinden emekli edildi. Çalışmalarına ve ders vermeye Tepebağ'daki evinde sürdürdü. Ardında sayısız eser ve yetiştirdiği onlarca talebe bırakan Mustafa Halim Özyazıcı, elim bir trafik kazası sonucu 30 Eylül 1964 tarihinde vefat etti. Kabri Silivrikapı Kozlu Mezarlığı'ndadır.²⁷

2. Hattatı Belli Olmayan Kitâbeler

Hat sanatında hattatların eserlerine ketebe/imza atmaları bir usul olmasına rağmen zaman zaman hattatların bazı sebeplerden dolayı eserlerine imza atmadıkları da görülmektedir. Hasîrizâde Dergâhı'nda imzası olmayan altı kitâbe tarih sırasına göre şöyledir:

2.1 Damatzâde Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin oğlu Ahmed Efendi'nin kızı Ayşe Hâtun Mezar Taşı Kitâbesi

İmza Tarihi : 1201/1786

Eser Nevi : Celî sülûs

Eserin Okunuşu:

Hüve'l-Bâkî

'İmâdi 'âlem-i ma'nâda gördüm

zevkyâb olmuş Bârî'nin

merhûme ve mağfûre ilâ rahmeti'l-gafûr

el-mütevellî şerîfe Âişe hâtun

ruhiçün el-Fâtiha

Sene 1201/1786²⁸

²⁷ İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 105-107; M. Uğur Derman, "Mustafa Halim Özyazıcı", (İstanbul: TDK İslam Ansiklopedisi, 2007), c. 34, s. 135-137.

²⁸ Ekler, Fotoğraf 12.

Ebatları : 117x43 cm

Genel Tanıtım : Üst kısma doğru genişleyen dikdörtgen mermere hak edilmiş ve altın varakla kaplanmıştır.

2.2 Şerife Nesibe Hanım Mezar Taşı Kitâbesi

İmza Tarihi : 13 Ramazan 1227/ 22 Ağustos 1812

Eser Nevi : Celî sülüs

Eserin Okunuşu:

Azm edip cihandan bu bendenin bir gülü
Bir nihâli nâzenin idi ola cennet bülbülü
Mütevelli şerîfe Ümmü Gülsüm
Hanım'ın kerimesi merhûme Şerife
Nesibe Hanım ruhuna Fâtiha
Sene 13 Ramazan 1227/20 Eylül 1812²⁹

Ebatları : 56x25 cm

Genel Tanıtım : Dikdörtgen mermere hak edilmiş ve altın varakla kaplanmıştır.

2.3 1227/1812 Tarihli Adı Bilinmeyen Mezar Taşı Kitâbe

İmza Tarihi : 12 Zilkade 1227/17 Kasım 1812

Eser Nevi : Celî sülüs

Eserin Okunuşu:

Delice mütevellinin ka....
Soğancı
ruhuna el-Fâtiha
Sene 13 Zilkade 1327/26 Kasım 1909³⁰

Ebatları : 37x22,5 cm

Genel Tanıtım : Dikdörtgen mermere hak edilmiş (kırık) ve altın varakla kaplanmıştır.

2.4 Şeyh Hasan Rıza Efendi'nin Hanımı Zeliha Sâniye Hanım Mezar Taşı Kitâbesi

İmza Tarihi : Rebiulevvel 1271 /Kasım 1854

Eser Nevi : Celî sülüs

Eserin Okunuşu:

²⁹ Ekler, Fotograf 13.

³⁰ Ekler, Fotograf 14.

Yâ Hû
Allah Subhânehû ve Teâlâ Hazretleri
Hasîrî-zâde Hasan Rızâ
Efendi'nin halîle-i muhteremesi
Zelîha Sâniye Hanım kuluna
ve bi'l-cümle mü'min mü'minâta
rahmet eyleye bi-hurmeti'l-Fâtiha
Sene 5 Rebiulâhir 1271/26 Kasım 1854³¹

Ebatları : 145x30,5 cm

Genel Tanıtım : Mermer taşına oturtulmuş yine dikdörtgen mermere hak edilmiş ve altın varakla kaplanmıştır.

2.5 Şeyh Hasan Rıza Efendi'nin Kızı Fâtıma Lütfiye Hanım Mezar Taşı Kitâbesi

İmza Tarihi : 11 Recep 1272/18 Mart 1856

Eser Nevi : Celî sülûs

Eserin Okunuşu:

Yâ Hû
Allah Subhânehû ve Teâlâ Hazretleri
Hasîri-zâde Hasan Rıza
Efendi'nin kerîme-i muhteremesi (kızı)
Fâtıma Lutfiye Hanım kuluna
ve bi'l-cümle mü'min mü'minâta
rahmet eyleye bi-hurmeti'l-Fâtiha
Sene 11 Recep 1272/18 Mart 1856³²

Ebatları : 121x33 cm

Genel Tanıtım : Mermer taşına oturtulmuş yine dikdörtgen mermere hak edilmiş ve altın varakla kaplanmıştır.

2.6 Hafız Hacı Kadri Efendi'nin Kızı Mezar Taşı Kitâbesi

İmza Tarihi : 29 Şaban 1273/24 Nisan 1857

Eser Nevi : Celî ta'lik

Eserin Okunuşu:

Destûr

³¹ Ekler, Fotograf 15.

³² Ekler, Fotograf 16.

Lâ ilâhe illallah Muhammedun Rasûlullâh
Gâfil olma ‘ayn-ı ‘îrfânın açup dünyâyâ bak
İbret istersen nazar kıl kabr-i pür ahzânıma
Nef’ vermez adama evlâd ü mâl ü devleti
Etâ kalbin selîm ol Rabbi zü’l-ihsânıma
Kaldı dünyada yetîme bir ciğerpârem anı
Yâdigâr ettim ‘iyâl ü vâlid ü ihvânıma
Hâfizü’l-Kur’ân Hacı Kadri Efendi vâlidem
Rahm eder elbette ol ma’sûme-i giryânıma
Hazret-i Mahbûb-i Mevlâ’dan şefâ’at âşiyân
Gönderir bir Fâtîha semt-i riyâz-i cânıma
Noktalı harf ile bul târîhim et böyle du’â
Cennetü’l-Me’vâ makarr olsun hüveyl ihsânıma
Ruhiçün el-Fâtîha 29 Şaban 1273 Cuma günü/24 Nisan 1857³³

Ebatları : 190x50 cm

Genel Tanıtım : Üst kısma doğru genişleyen dikdörtgen mermere hak edilmiş, gri mermere oturtulmuş ve altın varakla kaplanmıştır.

Sonuç

İlim, irfan ve sanat, dergâhların, tekkelerin ve zâviyelerin birbirinden ayrılmaz üçlü saç ayağıdır. Bu mekânların bünyelerinde yetişen sayısız âlim, mütefekkir, şâir, mûsikîşinas ve hattat, bıraktıkları nâdide eserleriyle geçmişe ve günümüze ışık tutmaktadırlar. Hasîrizâde Dergâhı örneğinde olduğu gibi bazı dergâhlar, şiir ve hüsn-i hat konusunda ortaya koydukları birbirinden değerli eserlerle farklı bir konuma sahiptirler. Bu eserlerden, hat sanatının farklı nevilerinde sanat değeri yüksek olanları dergâhlar, tekkeler ve zâviyeler dışında, hazireleri, mezarlıkları, müzeleri, şahsî koleksiyonlar ile evleri tezyin etmektedirler. Hasîrizâde Dergâhı’nda yer alan hüsn-i hatlar bu konudaki en güzel örneklerdendir. Bu eserlerin şairlerinin önemli bir kısmının aynı zamanda birer hattat da olmaları konuyu daha da anlamlı kılmaktadır.

Hasîrizâde Dergâhı’nda incelediğimiz imzası olan eserlerden on biri meşhur ve hepsi alanında başarılı sekiz hattata âit ve sanat değerleri oldukça yüksek eserlerdir. Söz konusu eserlerin kondisyonları genelde iyi olup, hat sanatı yazı çeşitlerinden celî ta’lik, celî sülüs ve tuğra nevileriyle yazılmış ve hepsi altın varak ile kaplanmışlardır. Bu eserlerden ikisinde, birden fazla hat sanatı yazısı bulunmaktadır. Dergâhın giriş kapısı üzerindeki kitâbe üç hat sanatı nevi olan tuğra, sülüs ve ta’lik yazısı ile, Halim Efendi’nin yazdığı mezar taşı kitâbesi de iki hat sanatı nevi olan sülüs ve ta’lik yazısıyladır. Hat sanatı yazılarının sekizi celî ta’lik, dördü celî sülüs ve biri tuğra nevidedir. Dergâhta yer alan yazıların çoğunluğunun celî ta’lik ile yazıldığı görülmektedir.

Dergâhta eseri bulunan hattatlardan üç eser ile Şeyh Mehmed Elif Efendi ilk sırada, iki eser ile Şeyh Mehmet Abdülaziz Efendi ikinci sıradadır. Diğer hattatların birer eseri

³³ Ekler, Fotograf 17.

bulunmaktadır. Söz konusu on bir eserin en erken tarihlisi, Hattat Arapzâde Mehmed Sadullah Efendi'nin celî ta'lik ile, Hattat Mehmed Hâşim Efendi'nin de tuğra ve celî sülûs ile yazdığı 1252/1836 tarihli dergah ana giriş kapısı üzeri kitâbesidir. En geç tarihli eser Hattat Mehmed Suûd Mevlevî'nin celî sülûs nevi ile yazdığı 1345/1927 tarihli olup Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin kabir kitâbesidir. Eserlerin biri hariç hepsinde tarih mevcuttur. Üzerinde tarih olmayan tek kitâbe ise, Hattat Mustafa Halim Efendi'nin yazdığı mezar taşı kitâbesidir.

Dergâhta, ketebesi/imzası olmadığı için hattatı belli olmayan sekiz eser/kitâbe bulunmaktadır. Büyük kısmı parçalanıp kaybolan ve geriye birkaç kelimesi kalmış iki kitâbe değerlendirme dışı bırakılmıştır. Değerlendirdiğimiz altı eserden celî ta'lik yazılı bir kitâbe hariç tamamı celî sülûs nevindedir. Gri ve beyaz mermere hak edilen kitâbeler altın varakla kaplanmıştır. Hattatı belli olmayan eserlerin hepsi mezar taşı kitâbeleridir ve bir kısmı tahribata uğramış eserlerin kondisyonları da düşüktür. Söz konusu eserler hat sanatı açısından değerlendirildiğinde, hattatların elinden çıkmış orta dereceli eser kanaatine varılabilir. Kitâbelerin en erken tarihlisi Ayşe Hatun'un celî sülûsle yazılmış 1201/1786 tarihli mezar kitâbesi olup dergâhın da en eski tarihli yazısıdır. En geç tarihli kitâbe, Hafız Hacı Kadri Efendi'nin kızına âit 1273/1857 tarihli olanıdır. Kitâbelerin biri hariç tamamında tarih bulunmaktadır.

On yedi kitâbenin genelinde az veya yoğun tezyîni unsurlar yer almaktadır. Tezyîni unsurlar bulunan kitâbeler genellikle geç dönem Osmanlı tezyinatı özellikleri göstermekte olup rokoko tarzında süslenmiştir.

Dergâhın kible tarafında bulunan ve dergâhın postnişinlerinden Şeyh Mustafa İzzî Efendi, Şeyh Süleyman Sıdkî Efendi, Şeyh Hasan Rızâ Efendi, Şeyh Ahmed Muhtâr Efendi ve Tophâne Nâzırı Seyyid Mehmed Paşa'nın kabirlerinin bulunduğu türbe 80'li yıllarda yıkıldıktan sonra, maalesef söz konusu kişilere âit birbirinden güzel kitâbelerin olduğunu düşündüğümüz mezar taşları kaybolmuş ve yerlerine 40 cm civarında ve üzerinde latin harfleriyle isim ve ölüm tarihi yazılı basit taşlar konulmuştur. Şeyh Mehmed Elif Efendi'nin *Divan*'ında ifâde ettiği dergâhın kible tarafındaki II. Mahmud Han'a âit tuğra ve kitâbe de kayıp olan eserler arasındadır. Dergâhın iç kuşak kitâbelerinden kayıp olan dördüncü kitâbenin de söz konusu diğer kayıplarla birlikte bulunarak yerlerine asılması ve kültürel miraslarımız arasında önemli yeri olan Hasîrizâde Dergâhı'nın bakımı ve korunmasında gösterilen her türlü takdire şayan gayretin dâim olması temennimizdir.

Kaynakça

- Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, İstanbul: Medrese Yayınevi, 1980, c. III.
- Azamat, Nihat, "Elif Efendi", İstanbul: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1995, c. 11.
- Berk, Süleyman, *Eyüplü Meşhurlar*, İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 2015.
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (Hzr. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), İstanbul:Meral Yayınevi, 1972, c. 2.
- Davud Fatin, *Hâtîmetü'l-eş'âr*, İstanbul, 1271.
- Derman, M. Uğur, "Ali Haydar", İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1989, c. 2.

Derman, M. Uğur, “Mustafa Halim Özyazıcı”, İstanbul: *TDK İslam Ansiklopedisi*, 2007, c. 34.

Derman, M. Uğur, Mehmed Hâşim Efendi, İstanbul: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1996, c. 16.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, İstanbul: MEB Devlet Kitapları, 1970.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* (Hzr. Nuri Akbayan, Seyit Ali Kahraman), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

Serin, Muhittin, “Aziz Efendi, Rifâî”, İstanbul: *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, c. 4.

Serin, Muhittin, “Suud Yavsi Ebussuudoğlu”, İstanbul: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2009, c. 37.

Serin, Muhittin, *Aziz Efendi*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1999.

Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa, No.639

Süleymaniye Kütüphanesi, Sütluçe Dergahı Elif Efendi No.110/-5.

Süleymaniye Kütüphanesi, Sütluçe Dergahı No.72.

Süleymaniye Kütüphanesi, Sütluçe Dergahı, No.19

Süleymaniye Kütüphanesi, Sütluçe Dergahı, no.444.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü 'l-a 'lâm*, İstanbul: Maârif Nezâreti, 1311.

Tanman, M. Baha, “Hasırizâde Tekkesi”, İstanbul: *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü Sanat Tarihi Yıllığı VIII*, 1977.

Türk İslam Eserleri Müzesi, no. 2497.

EKLER

Fotoğraf 1

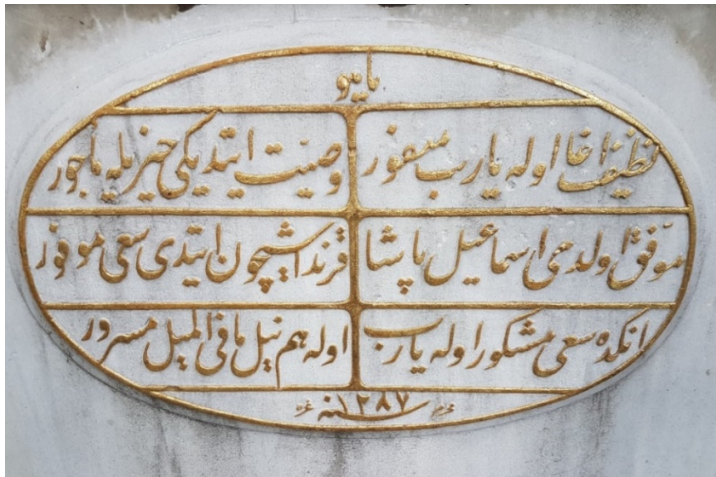
Fotograf 2

Fotograf 3

Fotograf 4

Fotograf 5

Fotograf 6

Fotograf 7

سن قطب معلّٰی سین یا حضرت سعد الدین
اسمکله سناسین یا حضرت سعد الدین

یا غوث معظم سن خورشید ولایت سین
همت ده ثریا سین یا حضرت سعد الدین

امی بدر جهان آرا سلطان عطا فرما
راعی رعایا سین یا حضرت سعد الدین

وادی مجتده سرچیلی سین عشا قک
سن داور معنا سین یا حضرت سعد الدین

سن بزم پیمبر ده ایچدک ید حیدرون
مست می اصفای سین یا حضرت سعد الدین

پنجپار یہ مرد مدہ امداد ایریشور سندن
 جامے بر ایاسین یا حضرت سعد الدین
 دنیا دہ و عقبا دہ نافر نفسک الحق
 سن شاہد مولاسین یا حضرت سعد الدین
 پریم بکا امداد ایت اسد یا چون احسان ایت
 ذی برو عطا یا سین یا حضرت سعد الدین
 در گاہ محمد دہ مختار توسط قیل
 در ماندہ یہ ما و اسین یا حضرت سعد الدین
 حررہ محمد الیف غفرلہ ۱۲۰۶

Fotograf 8

Fotograf 9

Fotograf 10

Fotograf 11

Fotograf 12

Fotograf 13

Fotograf 14

Fotograf 15

Fotograf 16

Fotograf 17

